

*The Journal of Academic Social Science Studies*

**JASSS**

*International Journal of Social Science*

Doi number: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7105>

Number: 60 , p. 131-145, Autumn II 2017

**Yayın Süreci / Publication Process**

Yayın Geliş Tarihi / Article Arrival Date - Yayınlanma Tarihi / The Published Date

31.05.2017

10.11.2017

**SEZAI KARAKOÇ İLE İSMET ÖZEL'İN POETİK FİKİRLERİ  
BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE MODERN İSLAMİ ŞİİR<sup>1</sup>**  
*MODERN ISLAMIC POETRY IN TURKEY IN THE CONTEXT OF POETIC  
IDEAS OF SEZAI KARAKOC AND ISMET OZEL*

*Yrd. Doç. Dr. Fethi Demir*

**ORCID ID:** [orcid.org/0000-0002-1855-0460](http://orcid.org/0000-0002-1855-0460)

*Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği Bölümü*

*Doç. Dr. Kemal Erol*

**ORCID ID:** [orcid.org/0000-0003-2234-3090](http://orcid.org/0000-0003-2234-3090)

*Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü*

**Öz**

Türkiye’de, kadim ve güçlü bir muhafazakâr şiir geleneği olmakla birlikte modern anlamda İslamcı şiirin ortaya çıkışı, İslamcılık hareketine dayanır. Mehmet Akif’in öncülüğünü yaptığı İslami şiirdeki modernleşme hamlesi, esas ivmesini Necip Fazıl Kısakürek’le kazanır. Necip Fazıl’dan sonra ise Modern İslami Şiir, iki kanava üzerinden şekillenir. Bunlardan ilki kültürel, manevi ve dini değerleri merkeze alan ve daha ziyade dikey anlamda ilerleyen felsefi, varoluşsal ve içsel bir üslup inşa eden söylemdir. Diğer ise yatay anlamda ilerleyen politik, eylemci ve dışsal bir üsluba dayanır. İlk eğilim İkinci Yeni şiiriyle İslami içeriği birleştiren Sezai Karakoç çizgisinde gelişirken ikinci eğilimi ise Marksist dünya görüşünden gelip radikal imgelerle lirik bir duyusu sentezleyen İsmet Özel temsil eder. Yalnız Modern İslami şiirin değil, aynı zamanda Türk edebiyatının bu iki önemli şairi, poetik fikirleriyle özellikle 1980’den sonra daha da yaygınlaşan Modern İslami şiire yön verir. Bu nedenle Sezai Karakoç’un ve İsmet Özel’in şiir/şair üzerine kaleme aldıkları poetik yazıları değerlendirilmelidir. Çünkü bu iki şairin şiirleri üzerine hem çok sayıda araştırma ve analiz yapılmıştır hem de sadece şiir yorumlamalarına dayanan hermenötik bir yaklaşım, konunun anlaşılmasında eksik kalabilir. Bu bağlamda Sezai Karakoç’un Edebiyat Yazıları-I/II adlı yapıtları ile İsmet Özel’in Şiir Okuma Kılavuzu’nu analiz etmek Modern İslami şiirin genel özelliklerini ortaya koymada faydalı olacaktır.

<sup>1</sup> Bu makale, 11-14 Mayıs 2017 tarihlerinde Gaziantep’te düzenlenen I. International Congress on Social Sciences’ta sunulan sözlü bildirinin genişletilmiş ve düzenlenmiş hâlidir.

**Anahtar Kelimeler:** Modern İslami Şiir, Poetika, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Modern Türk Şiiri

### Abstract

In Turkey, in spite of the archaic and powerful conservative poetry, in the modern sense, the emergence of an Islamic poetry is based on the Islamist movement. Modernization efforts in Islamic poetry pioneered by Mehmet Akif, gained main momentum with Necip Fazıl Kısakürek. After Necip Fazıl, Modern Islamic poetry, shaped through two canvas. The first of these is discourse that builds a philosophical, existential and internal style, which proceeds in vertical sense, and centralizes cultural, spiritual and religious values. The other one is based on a political, activist and external style that progresses in a horizontal sense. While the first trend is developed on the line of Sezai Karakoç that combines the Islamic content with the İkinci Yeni(Second New) poetry, the second trend is represented by İsmet Özel, who came from the Marxist world view and synthesizes a lyrical feeling with radical imagery. These two important poets of not only Modern Islamic poetry, but also of Turkish literature, with their poetical ideas, shape Modern Islamic poetry which becomes more widespread especially after 1980. For this reason, Sezai Karakoç and İsmet Özel's poetic writings on poetry / poet should be evaluated. Because there is a great deal of research and analysis on the poetry of these two poets, and a hermeneutic approach based only on their poetry interpretations may be lacking in understanding the topic. In this context, analyzing of Sezai Karakoç's (Edebiyat Yazıları) Literary Writings-I / II and İsmet Özel's (Şiir Okuma Kılavuzu) Poetry Reading Guide will be helpful in revealing the general features of modern Islamic poetry.

**Keywords:** Modern Islamic Poetry, Poetic, Sezai Karakoç, İsmet Özel, Modern Turkish Poetry

### Giriş

Başlangıcı daha öncelere dayanmakla birlikte 19. yüzyılın ortalarından itibaren resmi devlet politikası haline gelen Batılılaşma ve modernleşme çabaları, yaşamın her alanını etkilediği gibi dini değerleri, İslami kültürü, sanatı ve şiiri de derinden etkiler. Çünkü dönemin sanatçıları ve aydınları bir taraftan “Batı’nın edebiyatı, düşüncesi, müziğine yönelirken; Doğu kültürünü de geçmiş yüzyıllardaki Osmanlı’dan daha sistematik” (Ortaylı, 2007: 18) bir bakış açısıyla değerlendirmeye başlamışlardır. Bu yeni bakış açısının etkisiyle tarih, toplum, edebiyat, düşünce ve bilim gibi kavramlar yeniden ele alınmış ve o güne değin bir tabu olarak yer etmiş birçok kavram sorunsallaştırılmıştır. İşte Modern İslami şiir de Türkiye toplumunun Doğu ve Batı medeniyetleri arasında bocaladığı bu sürecin ürünü olup “bir medeniyet buhranın” (Tanpınar, 2006: 15) sonucunda ortaya çıkmıştır.

Aslında Türk edebiyatı diğer tüm Doğu edebiyatları gibi odağında şiir yer alan, şiir geleneği üzerine şekillenen bir edebiyattır.

Yüzyıllar boyunca hem Halk hem de Divan edebiyatı, varlığını şiir üzerinden sürdürmüş ve nesir türleri çoğu zaman şiirin gölgesinde kalmıştır. Öte yandan milliyetçilik fikrinin henüz ideolojik bir akım olarak ortaya çıkmadığı bir dönemde tematik, düşünsel ve biçimsel yapısını daha çok İslam medeniyeti ve kültürü bağlamında şekillendirmiştir. Başta Fars ve Arap edebiyatları olmak üzere diğer İslam uluslarının edebiyatıyla yoğun bir etkileşim yaşamıştır. Fakat tüm bu İslami medeniyet halkası içerisinde sürdürülen şiir geleneği, ideolojik ya da politik bir üsluba pek dönüşmemiştir. Daha ziyade toplumsal, kültürel ve edebi yaşamda mündemiç olan bir tarzda varlığını duyumsatmıştır. Bu nedenle yüzyıllar boyunca güçlü ve köklü bir geleneğe sahip olan Geleneksel İslami şiiri, sadece politik bir harekete dönüşen İslamcılık ideolojisinden neşvünema bulan Modern İslami şiirle ilişkilendirmek eksik kalır. Başka bir ifadeyle Geleneksel İslami şiir, sadece Modern İslami şiire değil, Türk şiirindeki hemen her akıma açık ya da örtük biçimde kaynaklık eden bir

genel altyapıyı gibidir. Nitekim modern Türk şiirinin hangi eğiliminden olursa olsun hemen her şairde geleneğin izlerine rastlamak mümkündür. Modern İslami şiirin ortaya çıkışı ise tıpkı ulusalcı veya Marksist şiirin doğuşu gibi Osmanlı'daki modernleşme çabalarının bir sonucudur.

İslamcılığın politik bir hareket olarak doğuşu halifelüğün Osmanlıya geçmesine kadar uzanmakla birlikte resmi devlet politikasına dönüşmesi, imparatorluğun gerileme ve dağılma dönemlerine dayanır. Çünkü "Osmanlı devlet yöneticileri ve aydınları, halifelik kurumunun Osmanlıda olmasını devletin dağılmasını engellemek ve birliğin yeniden tesis edilmesini sağlamak amacıyla kullanmak istemişlerdir. İttihat-ı İslam fikri Sultan Abdülaziz'in son dönemlerinde ve II. Abdülhamit yönetiminin tamamında bir devlet politikası olarak uygulanmıştır." (Bayrak (Ed.), 2016: 108) Öte yandan Batı ülkeleri karşısında geri kalmanın, bilim, sanayi, eğitim, ordu, kentleşme ve ekonomi bakımından bir dönüşüm yaşayamamanın yarattığı tepkisel atmosfer de İslamcılık fikrinin ideolojik bir hüviyet kazanmasında etkili olmuştur. Nitekim dönemin egemen akımları olan Batıcılık, Osmanlıcılık hatta kısmen de olsa Türkçülük, İslami unsurların yeniliğe ve modernleşmeye bir engel olduğu tezini sıkça işlemişlerdir. İşte İslamcılığın bu söylemlere karşı ideolojik bir hareket olarak ortaya çıkması ve Doğu-Batı, gelenek-modernlik, muhafazakâr-devrimci, dindar-laik vb. çatışmalarında taraf olması kaçınılmaz olmuştur. Nitekim İsmail Çetişli benzer bir yaklaşımla ideolojik ve politik bir diskur olarak İslamcılığı, "19. Ve 20. Yüzyılda, İslam'ı bir bütün olarak "yeniden" hayata hâkim kılmak ve akılcı bir metotla Müslümanları, İslam dünyasını Batı sömürgesinden, zalim ve müstebit yöneticilerden, esaretten, taklitten, hurafelerden kurtarmak, medenileştirmek, birleştirmek, kalkındırmak uğruna yapılan aktivist, modernist ve eklektik yönleri baskın siyasi, fikri ve ilmi çalışmaların, arayış-

ların, teklif ve çözümlerin bütününe ihtiva eden bir hareket" (Çetişli, 2007: 136) olarak tanımlar.

Özellikle II. Abdülhamit döneminde resmi devlet politikası haline gelen İslamcılık, bir taraftan politik, ekonomik, kültürel ve sosyal anlamda İslami değerler etrafında yeni bir toplum tahayyülü oluşturmaya çalışırken öte yandan edebiyata ve sanata da bir biçimde yansır. İslam'ın bilime, gelişmeye, modernleşmeye açık olduğunu, yaşamın her alanını ihtiva edebilecek evrensel bir bakış açısı taşıdığını savunan İslamcılık akımı, toplumsal yozlaşmanın, gerilemenin hatta çöküşün İslam'dan değil; aksine İslami değerlerden uzaklaşmaktan kaynaklandığını söyler. Ancak öze dönüşle, manevi ve dini değerlere yeniden sarılmakla müreffeh bir toplumun inşa edilebileceğini savunur. Bu nedenle İslamcılık, ideolojik ve politik bir akım olarak II. Meşrutiyet sonrasında da varlığını sürdürür. Hatta önceleri düşünce, edebiyat, şiir, kültür ve sanat alanında mayalanır. Cumhuriyet'in kurumsallaşma döneminde belirli bir süre baskılanır. 1940'lı yıllardan sonra tekrar politik ve ideolojik yönü belirginleşir. 1960'lardan sonra da bilindiği üzere Türkiye'nin ana politik hatlarından birine dönüşür, 1980 sonrasında ise iktidar olur.

Türkiye'de, Modern İslami Şiirin gelişimi, İslamcılık ideolojisinin tarihî serencamından bağımsız değildir. Kadim ve güçlü bir muhafazakâr şiir geleneği olmakla birlikte modern anlamda İslamcı şiirin ortaya çıkışı, İslamcılık hareketine dayanır. Özellikle Türkiye'de İslamcılık fikrinin yerleşmesi için yayın yapan *Sebilü'r Reşat*, *Sırat-ı Müstakim*, *Beyanü'l Hak* gibi dergiler etrafında toplanan İslamcı aydınlar ve edebiyatçılar, İslamcılık fikrinin yerleşmesi için gayret gösterirken kendi ideolojik anlayışlarına uygun şiirler de kaleme alırlar. İşte Modern İslami şiir, paradoksal bir biçimde bu çizgide yayın yapan dergiler etrafında filizlenmeye başlar. Öncülüğünü Mehmet Akif'in yaptığı Modern İsla-

mi şiir, her şeyden önce yeni bir insan tipolojisi ve bununla birlikte yaşam mefkûresini savunur. Gerçi Akif, Batıcı modern yaşama mesafelidir, üslubunu Batı'nın sömürgeci ve anti İslamî söylemini eleştirmek üzerine kurar. Fakat bunu eleştirilerini yüksek bir perdeden dile getirirken çözüm önerileri geliştirmeyi de ihmal etmez. Ona göre çözüm, "din ile ilmin birleşmesidir. İslam'ın hurafeye boğulmuş yapısından kurtarılacak en saf şekline dönmesini isteyen Akif, burada Batının ilim ve fennini de almak ister." (Argunşah, (Korkmaz Ed.), 2011: 224) Mehmet Akif, belki çok bilinçli olarak yapmasa da gerek içerik gerek üslup bakımından şiire getirdiği bir takım yeniliklerle Modern İslami şiirin temellerini atar. Felsefi, dini, politik ve epik şiirlerinin yanı sıra; özellikle sıradan insanın günlük yaşamına odaklanan, ailelerin, kadınların, çocukların, kimsesizlerin hayatını manzum hikâye tarzında şiirleştirmesi kendisinden sonraki İslamcı şairler üzerinde kuvvetli tesirler bırakır. Sıradan insanın dertlerine İslami bir perspektiften sunulan sabır, tevekkül, fazilet, erdem, ahlak, gayret ve kadere razı olma gibi çareler Modern İslami şiirin tematik dağarcığının temelini oluşturur. Öyle ki 1970'lerden sonra yaygınlaşan Modern İslami şiir; modernleşmenin ve kentlileşmenin yarattığı yabancılaşmaya, yozlaşmaya, yalnızlaşmaya, kapitalist yaşamın dayattığı maddiyatçı kültüre karşı insana benzer çareler sunarlar. Tıpkı Akif gibi Modern İslamcı şairler de bireyin sabra, tevekküle, erdeme, manevi değerlere sarılmaya, tasavvufa sığınmaya, tevekkülle, mütevazı bir yaşama yönelmesini salık verirler.

Mehmet Akif'in öncülüğünü yaptığı İslami şiirdeki modernleşme hamlesi, esas ivmesini Necip Fazıl Kısakürek'le kazanır. Necip Fazıl, bir taraftan Batılı eğitim kurumlarında öğrenim görürken öte taraftan muhafazakârlığı tasavvufi ve mistik boyutuyla kavrayan bir aile çevresinde yetişir. (Demir, 2015: 53) Nitekim Maraş kökenli bir ailenin çocuğu olarak Amerikan ve Fransız kolejlerinde başladığı öğrenim hayatını, önce Bahriye Mekte-

bi'nde daha sonra da Darülfünun Felsefe Şubesi'nde sürdürür. Necip Fazıl, 1925 yılında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından açılan bir yarışmayı kazanır ve aldığı bursla, felsefe öğrenimi için Paris'e gider. Sarbon Üniversitesi'nde felsefe öğrenimine devam eder. Burada bireysel anlamda bir savrulma yaşayan Necip Fazıl, dönemin Batı dünyasındaki kültürel, psikolojik ve felsefi krizden etkilenir. (Tuncer, 2001: 303) Yurda döndükten sonra çeşitli gazete ve dergilerde şiir ve hikâyeler yazar. 1925'te *Örümcek Ağı*'nı, 1928'de *Kaldırımlar*'ı, 1932 yılında ise *Ben ve Ötesi*'ni yayımlayan Necip Fazıl, özellikle *Kaldırımlar* şiiriyle büyük ün kazanır. Bu şiirde, "gayrı muayyen bir büyük şehirde tek başına kendi trajedisini yaşayan bir insanın ruh hali bahis konusudur." (Kaplan, 2009: 69) Daha genel bir ifadeyle ilk dönem şiirleri, "toplumsal sorunlardan alabildiğince uzaklaşarak insanın bireysel varoluşunu sorgulayan iç benliğe yöneliktir." (Korkmaz, Özcan, (Korkmaz, Ed.), 2011: 254) Bu yönelişin kaynakları ise "şiiri kaba bir ideolojizmden veya materyalist dünya görüşünden uzaklaştırmak dileği, daha mistik ve metafizik temayüller, yalnızlık, vehimler, sayıklamalarla görülen trajik karakter... Bergson felsefesi, hayatın ve insanın yeni bir yorumunu getiren egzistansiyalizm" (Okay, 1989: 47) gibi unsurlardan oluşur. Öte yandan Batılı maddeci yaşam alışkanlığının yarattığı "ruhi ve fikri bunalımlarından" (Tuncer, 2001: 303) Abdülhakim Arvasi ile tanışarak aşan Necip Fazıl, Modern İslami şiiri de bu anlayış üzerine kurar. Bu bağlamda önce poetik sonra da politik duruşunu değiştirir. Nitekim Abdülhakim Arvasi ile tanıştıktan sonra "ben" merkezli şiir anlayışının yerini yavaş yavaş "biz" merkezli ve mistik eğilimli bir şiir anlayışı alır. Necip Fazıl için şair artık, ilahi bir emanetçi olduğunu bilince çıkarmalı ve mutlak hakikati (Allah'ı) büyük helezonlar çizerek aramalıdır. (Korkmaz, Özcan, (Korkmaz, Ed.), 2011: 253) İşte Modern İslami şiir, Necip Fazıl'ın hem poetik hem de politik ve ideolojik anlamda kavramsal çerçevesini oluşturduğu bir kanava içerisinde gelişir. Özellikle *Büyük*

*Doğu* dergisindeki şiirleri, poetik ve politik yazılarıyla Modern İslami şiiri ete kemiğe bürüten Necip Fazıl, kendisinden sonraki İslamcı şairleri derinden etkiler.

Necip Fazıl'dan sonra ise Modern İslami Şiir, iki kanava üzerinden şekillenir. Elbette Necip Fazıl'ın açtığı kanaldan gelen ve onunla aralarında hem poetik hem de politik bir bağ bulunan bu anlayışlardan ilki kültürel, manevi ve dini değerleri merkeze alan ve daha ziyade dikey anlamda ilerleyen felsefi, varoluşsal ve içsel bir üslup inşa eden söylemdir. Diğeri ise yatay anlamda ilerleyen politik, eylemci ve dışsal bir üsluba dayanır. İlk eğilim İkinci Yeni şiiriyle İslami içeriği birleştiren Sezai Karakoç çizgisinde gelişirken ikinci eğilimi ise Marksist dünya görüşünden gelip radikal imgelerle lirik bir duyusu sentezleyen İsmet Özel temsil eder. Böylece Modern İslami Şiir, Sezai Karakoç ve İsmet Özel'le birlikte daha da çeşitlenir, farklı yönsemelere meyleder. Bu nedenle Sezai Karakoç'un ve İsmet Özel'in şiir/şair üzerine kalem aldıkları poetik yazıları değerlendirmek gerekir. Çünkü bu iki şairin şiirleri üzerine hem çok sayıda araştırma ve analiz yapılmıştır hem de sadece şiir yorumlamalarına dayanan hermenötik bir yaklaşım, konunun anlaşılmasında eksik kalabilir. Bu bağlamda Sezai Karakoç'un *Edebiyat Yazıları-I/II* adlı yapıtları ile İsmet Özel'in *Şiir Okuma Kılavuzu*'nu analiz etmek Modern İslami Şiirin genel özelliklerini ortaya koymada faydalı olacaktır.

### 1. Sezai Karakoç'un Poetikasında Şair Kimdir, Şiir Neye Denir?

Sezai Karakoç, Modern İslami Şiirin en önemli temsilcilerindendir. İkinci Yeni gibi Türk şiirindeki gerçek anlamda modernleşme hamlesini gerçekleştiren hareketin içerisinde yer alması ve İkinci Yeni'ye özgü üslup ve dil özelliklerini kullanarak İslam estetiğine yaslanan imgeler üretmesi bunun en temel kanıtıdır. Aslında sırf İkinci Yeni şairleri arasında kabul edilmek, bu akımın İslami, mistik ve geleneksel boyutunu temsil etmek bile hem

Modern İslami Şiir için hem de genel anlamda Türkiye modernleşmesi için oldukça önemli bir durumdur. Çünkü İkinci Yeni, kendinden öncekilerden radikal bir kopuşu temsil etmesi hem sonrakiler üzerinde önemli etkiler bırakması nedeniyle şiir geleneğinde önemli bir döneme, akıma, sürece veya kendi tabirleriyle "bir şiir olayına" tekabül eder. Daha çok, modern şiir ve sanat akımlarından haberdar kentli-küçük burjuva, entelektüel bir şair profili tarafından üretilen İkinci Yeni şiirinin ortaya çıkmasında II. Dünya savaşının yarattığı siyasi, sosyal, kültürel, ekonomik krizin etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Bir bakıma özellikle kıta Avrupa'sındaki krizin yansımaları, modernleşme sürecindeki Türkiye'nin siyasi, ekonomik, kültürel ve edebi koşullarıyla birleşince İkinci Yeni benzeri bir şiir anlayışının ortaya çıkması kaçınılmaz olur. (Demir, 2012: 56) Nitekim birçok edebiyatçı, eleştirmen ve şair tarafından modern Türk şiirinin kalbinde yer aldığı kabul edilen İkinci Yeni şiiri; imgeye dayanan, anlamı soursallaştıran, dilsel ve biçimsel deneySELLİKLER içeren avangart bir şiirdir. Sürrealizm, varoluşçuluk, atonal müzik, soyut resim vb. modern sanat akımlarından epey beslenir.

Aralarında ideolojik bir yakınlıktan çok poetik bir kan uyuşması bulunan kentli orta sınıf, entelektüel bir şair topluluğu tarafından üretilen İkinci Yeni şiiri, farklı eğilimlerden şairleri bir araya getirmesi bakımından da oldukça dikkat çekicidir. Topluluğun isim babası Muzaffer Erdost'un ifadesiyle şiirin kendisini kurtarmayı amaçlayan (Bezirci, 1974: 16) İkinci Yeni şairleri, gerek ideolojik gerek psikolojik gerekse poetik açıdan farklılıklar taşır ve bu farklılıkları dile getirmekten çekinmez. Böylece aralarında -elbette bir kan bağı, simetri ve uyum olmakla birlikte- bireysel farklılıklarını koruyan renkli, zengin, çoksesli bir poetik atmosfer oluşur.

Bu renkli ve çoksesli şiir dünyasının en önemli kalemelerinden biri, yukarıda da bahsedildiği gibi aynı zamanda geleneksel

İslami şiirin modernleşmesine önemli katkıları olan Sezai Karakoç'tur. Karakoç, hem din-dar kimliği hem politik faaliyetleri hem Doğu medeniyetinin manevi derinliğine vakıflığı hem de tüm bu birikimi yeni bir şiirsel forma dökebilme yeteneği sayesinde İkinci Yeni şairleri arasında kendine özgü bir yere sahiptir. İkinci Yeni şiirinin belki de eksik kalan Doğulu mistik-geleneksel yönünü tamamlayan Sezai Karakoç, şiirleriyle olduğu kadar poetik değerlendirmeleriyle hem Necip Fazıl'ın öncülüğünü yaptığı Modern İslami Şiirin imkânlarını genişletir hem de İkinci Yeni'nin poetikasına önemli katkılar sağlar. İzlek ve imge bakımından somuttan soyuta, mistiğe, maneviyata açılarak kendine özgü bir üslup geliştiren Sezai Karakoç'un şiirleri sağlam ve derin bir metafizik kültür içerir. Karakoç, "şiir dilindeki semboller aracılığıyla geleneği güne ve geleceğe taşımaya çalışır. Böylece şiir coğrafyasında geleneği yeniden biçimlendirir ve yorumlar. Onun şiiri, kolektif bilinçdışının izleksel izdüşümü üzerine kurulur." (Korkmaz, Özcan, (Korkmaz, Ed.), 2011: 292) Sezai Karakoç, şiirlerinin yanı sıra poetik yazılarıyla da Türk şiirindeki Modern İslami söylemin gelişimine katkı yapar. Tam da bu noktada şiirleri üzerine yüzlerce çalışma yapılan Sezai Karakoç'un poetik yazılarına bakmak\* ve bu poetik yazılarda onun şair ve şiir kavramlarına yaklaşımını, şairi nasıl vasıflandırdığını, şiiri ise nasıl tanımladığını irdelemek elzem hale gelir. Böylece Karakoç'un şiirleri daha iyi anlaşılabilmesi gibi onun İslami şiirin modernleşmesine yaptığı katkılar ve İkinci Yeni içerisindeki konumu daha da somutlaşacaktır.

### 1.1. Diriliş Gününün Habercisi: Şair

İkinci Yeniciler arasında şairi en çok yüceltenlerin, ona büyük sorumluluklar ve misyonlar yükleyenlerin başında Sezai Karakoç gelir. Diğer birçok İkinci Yeni şairi, şairin şiir üzerindeki otoritesini sorunsallaştırırken, şiirin iktidarına okuru ortak ederken Sezai

Karakoç, şairi, adeta ulvi bir konuma yerleştirir. Nitekim Karakoç'a göre şair, "(d)oğanın bir tarafa, tarihin öbür tarafa çektiği, fakat bu gerginlik ve gerilişte yırtılmaması gereken, yırtılmamayı bilen ve yırtılmayan kalbdır." (s.62) Şairi, tarihe ve doğaya karşı direnen "kalbî öz" olarak algılayan Karakoç, şairin bir gönül adamı olduğuna inanır ve ondan bu sorumluluğunun bilincinde eserler vermesini ister. Öyle ki Karakoç'un muhayyilesinde şair, "Diriliş Günü adamı", İsrail'in ve Cebail'in yoldaşı olarak belirir ve "(ö)leyazan insan ruhu dirileceği gün kendi gerçeğine geri döner. (s.66) Bu sorumluluğu duyumsayan şairin temel görevi ise insanı kıyamet gününe hazırlamaktır. Böylece şairi, insanla tanrı arasında bir yere oturtan, onu meleklerle eş tutan Karakoç'un şaire bu payeyi biçmesinin, topluma rehberlik etmesini istemesinin sebebi, toplumun ilahi gerçeklerden uzaklaşması, yozlaşmasıdır. Bu durumda şairin temel görevi, toplumun liderliğine soyunarak, insanın yaşamına anlam kazandırmak olmalıdır. Karakoç, şairin topluma karşı sorumluluğunu yerine getirebilmesi için çok yönlü bir kişiliğe sahip ve değişik meziyetlere haiz olmasını önemser. Bu bağlamda şu kapsamlı tanıma ulaşır:

"Eserin yapısını kurarken mimar, tasvirleri ve portreleriyle ressam, natürlükleriyle ressam, dildeki çizgileri, damarları ve kelimelerin renklerini kullanırken ressam, doğadaki ve dildeki, söz ve kelimelerdeki musikilerden özel sesler yakalarken ve onlardan öz sesler üretirken musiki adamı, bestekâr ve yaşarken veli, kahraman, önder, bilgin, ya da sıradan adam; zanaatçı ve sanatçı. Fakat her şeyden ve hepsinden önce şair, ve hep şair, ve en sonda da şairdir." (s.61)

Karakoç şaire ilahi bir sorumluluk yüklemekle birlikte onu yüceltir, yükseltir. Şairin farklı sanat ve bilim dallarına vakıf olması gerektiğine inanır. Şairi birçok bilim ve sanat dalının birikimini kişiliğinde sentezleyen kişi olarak konumlandıran Karakoç, ondan mevcut varlığı, somut nesneyi yeni baştan yoğurmasını ve nesnenin özündeki tözü

\* Karakoç, Sezai (1997). *Edebiyat Yazıları-I "Şairin Trajedisi"*, İstanbul: Diriliş Yayınları. (Makaledeki alıntılar eserin bu baskısındanır.)

açığa çıkarmasını, yeni çağrışımlar türetmesini ister. Bir bakıma şairin "yaratıcı" olmasını arzulayan Karakoç, bu işe soyunan şaire bazı tavsiyelerde bulunmayı da ihmal etmez. Nitekim Karakoç'a göre nesnenin, varlığın özündeki ruhu göstermeye çalışan şairin maddi-somut gerçekliğe takılmaması ve zahiri dünyanın tuzaklarına düşmemesi gerekir. Çünkü şair, hayattan ve tabiattan daha güçlü bir hayatı arzularken ve hep arzuladığı hayatı ortaya koymaya çalışırken, yaşanan hayat ona karşı çıkacak, bu karşılıklı direnişten, çekişmeden ve gerilimden de şairin trajedisi doğacaktır. (s.61)

Karakoç, şairin, hayatın önüne çıkarıldığı güçlük ve sıkıntılardan daha güçlü olması gerektiğinin altını çizer. Şairi, sürekli bir kavganın içinde kaldığını unutmaması konusunda uyararak Sezai Karakoç, şairin hem kavga hem de barış adamı olduğunu, insanlarla ve insanlıkla gereğinde en yüce ve sarp savaşı yaptığı gibi en özverili barışı da imzalayacağını belirtir. Burada üzerinde durulması gereken önemli nokta, Karakoç'un şairi, insanlıkla ve insanla yapılan barışın muhatabı olarak görmesidir. Şair, insanlığın ortaya koyduğu duygu ve düşünceleri değerlendiren, yargılayan üstün insandır. Daima bir iç çelişki ve bunalım içinde yaşasa da insanlığın dertlerine manevi bir çözüm önermesi gerekir. Çünkü şair, tüm insanların çilesini yüklenmiştir. İnsanın, tek başına göğüsleyemeyeceği 'şahsi' acıları, ancak şairin gayretiyle hafifler, çekilir hale gelir. (s.61)

İnsanın bireysel olarak taşımakta zorlandığı dertleri ve sıkıntıları kendisine dert edinen şairin omuzlarındaki yükün büyüklüğüne vurgu yapan Karakoç, "... şair, insanı hedefine giden bir ok haline getirir; ileriye, ufuklara çevirir. Ona dışı doğru hücum aşkını verir. Onu yeniler, tazeler. Dirilişin harcını yoğurur, kıvamlaştırır." (s.37) ifadeleriyle de şairin rehberlik ve liderlik gibi vasıflarına dikkat çeker. Öyle ki şairin, insanın sıkıntılarını hafifletmesi yetmez, insanları geleceğe

hazırlaması, onlara umut pompalaması ve nihayetinde "Diriliş Günü" bilinci aşılması gerekir. Nitekim Karakoç'a göre "(ş)air bir toplum için, başlı başına devrimdir. Şairden önceki toplulukla, şairden sonraki topluluk arasında bir fark vardır. O, sanki araya giren garip ve esrarlı bir unsur olarak cansız toplumu harekete geçirir, onu diriltir." (s.41)

Karakoç, toplumları gerçeğe, dirilişe ve doğruya götürecektir, şairler tarafından çizildiğini belirtir ve bu bağlamda şaire ulusal bir sorumluluk yükler. Hatta şairin milletin sözcüsü, yorumcusu, yol göstereni hatta kalbi olduğunu dile getirir. (s.47) Karakoç'a göre "(ş)airi olmayan millet yok demektir. Şairlerini görmeyen millet, kendini görmüyor, şairlerini yaşamayan millet yaşamıyor demektir." (s.47) Bu noktada Karakoç'un, şair-millet ilişkisini karşılıklı bir değer verme anlayışı içerisine oturttuğu ve ulusa da belirli sorumluluklar yüklediği söylenebilir. Toplumun rehberi, lideri, vicdanı olan şair, aynı zamanda toplumdaki değer yargılarının, duyguların, inançların ve ortak değerlerin bir sembolüdür. Burada şairlerin toplum tarafından yeterince anlaşılmadığından yakınan Sezai Karakoç, bir şiiri çözmeye çalışırken de şairinin anlaşılmasının elzem olduğunu söyler. Çünkü "(ş)iiri anlamak kadar, hatta biraz daha zordur şairi anlamak. Şiir şiire yaslanarak, otobiyografiler ve biyografilerden destek alarak, anlaşılma şansını yükseltebilir." (s.48) Oysa şairi anlamak bu kadar kolay değildir. Şairin trajedisi de toplumun kendisini anlamadığı bu noktada doğar. Her şeye rağmen şair, yılgınlığa kapılmamalı ve sürekli umutlu olmalıdır. Çünkü şair "bir yorum dehası, bir açıklama furıyasıdır. Anlatmalı, anlatmalı, bin ayrıntıyla görünüşe aldanmamalarını dünya yurttaşlarına aynı yerden söylemelidir." (s.21) Şairin topluma bıkmadan anlatacağı elbette tüm insanlığın aynı yerden gelip aynı yere gidecek olan ortak hikâyesidir. Karakoç'a göre toplumun biraz düşünürse kavrayabileceği bu ilahi ve deruni gerçeği hatırlatmak

şairin görevidir.

Poetikasını İslami referanslar etrafında kuran Karakoç'un şairin tanımı ve vasfı konusunda İkinci Yeni'nin öteki kalemlerinden farklı düşündüğü söylenebilir. Örneğin Karakoç'un "(ş)airin bir misyonu vardır; bir kabile içinde, bir millet içinde, ya da insanlık içinde... Tanrı'yı bütün insan kardeşleri adına o yüceltecektir." (s.56) belirlemesi İkinci Yeni şairlerinin çoğundan farklı bir düzleme işaret eder. Yine Karakoç'un poetikasında şair, dış gerçeklik yanılışmasının üstündeki perdeyi kaldırarak altındaki mutlak gerçeği gösterecek kişidir. Bu bağlamda şairin soyutlama yapması gerektiğine inanan Karakoç, İkinci Yeni şairlerine yaklaşırken; soyutlamanın kaynağı konusunda metafiziğe yönelerek İkinci Yeni şairlerinin çoğundan ayrılır ve poetikasını, Modern İslami şiir anlayışına uygun bir çizgiye oturtur.

Tüm bu tartışmaların encamına bakarak Karakoç'un politik-angaje bir şair profili önerdiği düşüncesine kapılmamak gerekir. Nitekim şairin politik kaygılardan uzaklaşması gerektiğine inanan Karakoç, onu politik söylemin tuzaklarına karşı uyarır. Sezai Karakoç'a göre şair "çağın propaganda ağına takılmamalı, onun kurbanı da olmamalıdır. Propagandanın unutturamayacağı bir yerinden yakalamalı(dır) sanatını." (s.63) Karakoç, bu noktada şairin şairlik sınırları içerisinde kalmasını ister. Nitekim "(ş)airliğini, şiirini olanca içtenlikle alkışlayan toplum, nedense onun da bir insan, bir toplum önderi olma hakkını tanımak istemez. O ancak şairdir ve şair kalmalıdır, bunun dışına çıktı mı sınırını aşmış olur." (s.49)

Sezai Karakoç, şairi tanımlamaya, vasıflarını belirlemeye çalışırken "büyük şairler" diye bir tabir de kullanır. Karakoç'un idealindeki şair tipini ifade eden bu "büyük şair" imgesinin önemli özellikleri şunlardır: "Büyük şairler, edebi sanatları ve imajı ölçülü kullan(ırlar), oranda ipin ucunu kaçırmazlar. Ya da en azından bunları dengeleyerek şiirin esas özü olan lirizm, poetik akış, insan psikolojisini derinden ve kalıcı yanından izleme,

Tanrı önünde samimi yaşam ve şahsi deneyim sahibi olma gibi ilkelerle temel planlarını yaratımlarına geniş bir ölçüde kat(arlar)." (s.76) Elbette etrafı cami, ağyarı mani bu şair tanımı, Modern İslami şiir anlayışıyla örtüşür. Öte taraftan Tanrı önünde samimi bir yaşam süren şairin aynı zamanda ahlaki açıdan da tutarlı bir kişiliğe sahip olması gerekir. Bu ahlak da şairin davranışlarına sinmeli, şiirlerine yansımalıdır. Çünkü Karakoç'a göre, "şairlerin biyografilerinde anlatılan serüvenlerle sınırlamamalı şairin ahlakını. Şairin ahlakı şiirindedir, bazen susmasındandır. Davranışlarının özünde gizlidir." (s.55) Sezai Karakoç'un şairde aradığı en önemli özelliklerden biri de özgünlüktür. Şairin sözcüklere hükmetmesini, onlarla özgün çağrışımlar yakalamasını, onlara yeni anlamlar yüklemesini öneren Karakoç, şairin sürekli yeniyi, daha önce söylenmemiş olanı aramasını ister. Karakoç'a göre şair, nesneyle didişecek, ondaki özü kavrayacak ve bu kavrayışı daha önce söylenmemiş bir tarzda yoğurarak insanlara sunacaktır. Çünkü şair, topluma aktaracağı metafizik dünyaya ilişkin mesajı, özgün bir biçimde ifade etmekle yükümlüdür. Neticede ancak böylesi bir poetik anlayışı içselleştirmiş bir şair; dini, tasavvufi, geleneksel hassasiyetleri içselleştirmiş modern bir şiir yazabilir.

## 1.2. Diriliş Gününün İfadesi: Şiir

Sezai Karakoç'un poetikasında, Modern İslami şiirin vasıfları da önemli bir yer tutar ve Karakoç, İkinci Yeni içerisinde şiire yeni tanımlar, yeni yaklaşımlar getirerek bu anlayışı somutlamaya çalışır. Nitekim şiirlerinde, "simgenin sözel varlığı hangi renge bürünürse bürünsün, anlam alanı aynı kökenel ürpertiye işaret eder. Şiiri ise tanrısal olanı soyut düzlemde kavrayarak en güzel ve en eksiksiz bir biçimde anlatma aracıdır." (Korkmaz, Özcan, (Korkmaz, Ed.), 2011: 293) Elbette tüm bu Modern İslami şiiri ilmek ilmek ören şiirleri yazarken Necip Fazıl'ın izindedir. Bir bakıma Modern İslami şiirin öncüsü Necip Fazıl'ın izinden giderek bu anlayışa yeni anlatım, izlek ve üslup özelliklerle

ri kazandırır.

"1940'lı yılların ağır baskı içinde geçen yıllarında Necip Fazıl'ın düşünceleri ve Büyük Doğu'nun çıkışı, Cumhuriyet dönemindeki İslamcı düşüncenin gelişmesinde önemli bir olgudur ve bu olgu, dönemin bir bölüm gençlerinde olduğu gibi Sezai Karakoç'un da düşünsel ve sanatsal evreninde derin izler bırakmıştır. Nitekim Karakoç, ilk şiirlerinde hem hece şiirinin sesi ve biçimiyle, hem dinsel ve metafizik özüyle üstadın izinden yürüyen bir şair gibidir. (...) Bu bakımdan Sezai Karakoç, diğer İkinci Yeni şairlerinden farklı olarak, her şeyden önce dinsel ve geleneksel kültür içerisinde yetişmiş, İslamcı düşüncenin arkında gelişmiş, şairliğinin ilk dönemlerinden itibaren Necip Fazıl'ın dinsel ve metafizik nitelikli poetikasını izlemiştir." (Karaca, 2005: 181)

Necip Fazıl'ın poetik arkından gelen Karakoç, şairi olduğu gibi şiiri de bu minvalde değerlendirir. Karakoç'a göre şair nasıl dirilişin habercisi ise şiir de dirilişin ifadesidir. Böylece şiirin kaynağı konusunda Doğu medeniyetinin manevi zenginliğine işaret eden Karakoç, İslami bir şiirden bahseder. Bu İslami şiir, "rahmani ilhama dayanan şiirdir. Vahyin aydınlık izindeki şiir(dir). (...) alnı vahiy ve kıyamet günü ürpertisiyle aşıllı hikmetten yanadır." (s.44) Bu bağlamda şiirin açık bir biçimde taraf olmasını isteyen Karakoç yine de vahiy ile şiirin farklı şeyler olduğunu belirtir. Karakoç'a göre "(v)ahiy mutlak hakikati belirler. Şiir ise ilke olarak mübalağayı benimser. Bu özelliği belirtme, onu küçültmek için değil, öz doğrultusunda sapmaması, büyük fonksiyonunu yerine getirmesi içindir." (s.44) Şiirin abartıya dayanan, sanatlı bir söyleyişi olduğunu ifade ederken saf şiir anlayışına yaklaşan Karakoç, şiirin ve vahyin hedefinin aynı; fakat üsluplarının farklı olduğuna inanır.

Karakoç, şiirin ne olması gerektiğini tartışırken diğer edebiyat ve sanat dallarıyla farklılığı üzerine de kafa yorar. Şiirin bir da-

mıtma, süzme işi olduğuna inanan Karakoç, şiirin her şeyden önce üzerinde yoğunlaşmak gereken zor bir alan olduğunu söyler. Çünkü şiirde, "(ç)ıplak duygu ve düşünceler, duyarlılığın ve biçimleyici zihin gücünün soyut cenderesinden geçerek, sanat dünyasına yeni bir kimlikle doğarlar." (s.30) Nesnenin soyutlama yoluyla sunumunu, sözcüklere yeni bir kimlik kazandırma uğraşını incelemesi, Karakoç'un şiiri diğer sanat dallarından ve edebiyat türlerinden daha farklı bir yere koyduğunu gösterir. Tam bu noktada şiir ile romanı karşılaştıran Karakoç'a göre "(r)oman somut insanın peşindedir. Şiir soyutlaştırmıştır insanı. Şiirde insan anlaşılır olarak vardır. Roman tam anlamıyla " özel isim sanatı" olmasına karşılık, şiir "nitelikler sanatı"dır." (s.68)

Karakoç, şiirin insana ve aşka dayanması, kendisine temel olarak insanı ve aşkı alması gerektiğine inanır. Sezai Karakoç'a göre şiirin gerisinde her çağda her şiirde yenilenen insan olmalıdır, yoksa insansız şiir tez ölü. (s.73) Karakoç, şiirin aşka dayanmasını ifade ederken de tasavvufa atıfta bulunur ve şöyle der: "Tasavvuf ve şiir iç içedir, geçmiş hayatımız ve edebiyatımızda... Mevlevilikte şiir, musiki ve tasavvuf birbirinden ayrılmaz, tek parça ruh akışının üç görünümüdür." (s.45) Şiiri musikiye yakın görmesi ve şiirin ortak insani özü açığa çıkarmasını istemesi Karakoç'u evrensel bir şiir tanımına yaklaştırır; fakat bu yaklaşım şiirin özü, biçim özellikleri ve diğer sanat dallarıyla ilişkilenmesi açısından kabul edilse bile Karakoç'un şiir algısı bir tarafıyla da ulusal/yerel değerlere bağlanır. Nitekim şiir sanatı kadar milli bir sanat olmadığını belirten (s.47) Karakoç, şairlerin evrensel bir özün izini sürerken kendi dilleri ile sanat yaptıklarını bu sebeple muhataplarının öncelikle kendi milletleri olduğunu söyler.

Karakoç'un poetikasında şiirin gerçekliği yansıtması meselesi de önemli bir yer tutar. Şiirin maddi, somut ve yüzeysel gerçekliğine yaslanmasını kabul edilemez bulan

Karakoç, dış dünyayı olduğu gibi yansıtmının şiiri bitireceğini belirtir. Nitekim Karakoç dış dünyayı olduğu gibi almanın sanatı sıfır noktasına gerilettiğini, böylece sanat eserinin kurduğunu vaka ve vakaların tepeden tırnağa, içten ve dıştan, kökten ve yüzden eşyaya ve kanunlara aykırı düştüğünü yani şiirsel atmosferden uzaklaştığını söyler. (s.27) Böylece tematik anlamda dikey ilerleyen yani dine, tasavvufa, geleneğe ve tarihe doğru derinleşen ama bunu yaparken üslubundaki estetikliği, dildeki imgeselliği kaybetmeyen kuru somut gerçekliğin tuzağına düşmeyen Modern İslami şiir anlayışına önemli katkılar yapar.

## 2. İsmet Özel'den Şiir Okuma Kılavuzu

Modern İslami Şiirin gelişimine katkı sunan şairlerden biri de İsmet Özel'dir. Özel; şiirin yanı sıra resim ve musiki gibi sanatlarla da ilgili çok yönlü bir şairdir. Özel, çok yönlü, entelektüel kimliğinin yanı sıra ideolojik anlamda da keskin dönüşümler yaşar. 1970'e kadar Marksist dünya görüşüyle şiirler yazar, "1974'te yayınlanan ve bir beyanname niteliği taşıyan *Amentü* adlı şiiriyle İslami söyleme yönelir." (Korkmaz, Özcan, (Korkmaz, Ed.), 2011: 325) Aslında her iki dönemde de özgürlük ve şiir arasında kopmaz bağlar kuran, belki içerik anlamında köklü değişimler yaşamasına rağmen poetika ve imge kullanımı bakımından belirli bir devamlılığı sürdüren Özel, Türkiye'nin son elli yıllık çalkantılı siyasi, sosyal ve kültürel atmosferi içerisinde hem şiirleriyle, hem de edebi, siyasi, kültürel ve sosyal fikirleriyle tartışmaların ve polemiklerin odağında yer alan bir şair, yazar, eleştirmen, gazeteci, akademisyen kimlikleriyle tanınır.

İsmet Özel'in esas özgünlüğü Marksist ve Batılı gelenekten edindiği birikimi, poetik kültürü İslami bir içeriğe ustaca uyarlayabilmesidir. Zaten Modern İslami Şiire yaptığı en büyük katkı da o güne kadar daha çok, içe dönük, edilgen, tasavvufi ve yüzü geçmişe dönük bir kültür ve medeniyet şiiri gibi görünen İslami şiir geleneğine; eylemci,

devingen, yüzü güncel ve topluma dönük bir protest damar ekleyebilmesidir. Nitekim 1970'lerin gergin politik atmosferi içerisinde İsmet Özel şiiri, İslamcı genç kuşak şairler için bir işaret fişeği olur. Hatta bu etki, ilginç bir biçimde etkisini 1980 sonrasında daha fazla göstermeye başlar ve toplumcu gerçekçi şiirin geriletilmesiyle oluşan muhalefet boşluğunu Özel'den derin etkiler taşıyan Modern İslami şiir söylemi doldurmaya çalışır. Bu bağlamda İsmet Özel'in şiirleri kadar poetik fikirleri de İslamcı genç kuşak şairleri üzerinde etkili olur. İsmet Özel, şiir üzerine düşüncelerini değişik vesilelerle dile getirmekle birlikte, bu fikirleri derli toplu bir biçimde *Şiir Okuma Kılavuzu*\*adlı poetik yapıtında anlatır.

### 2.1. Şiir Okuma Kılavuzu'ndan Öne Çıkanlar

Şiirleriyle Modern İslami Şiirin yatay, politik, lirik bir boyutta radikal ve şiddetli imgelerle ivme kazanarak devingen ve eylemci bir karakter kazanmasının önünü açan Özel, poetik fikirleriyle de Modern İslami Şiirin gelişimine katkı sunar. Bu çerçevede yazdığı *Şiir Okuma Kılavuzu*, "*Şiir Okuma Kılavuzu* (1980)" ve "*Şiir Okuma Kılavuzu* (1990)" adı verilen iki bölümden oluşur. Özel'in on yıllık atlamayla kaleme aldığı iki ayrı döneme ait bu yazılar, şiire ilişkin değerlendirmelerini içerir. "*Şiir Okuma Kılavuzu* (1980)" adlı ilk bölümdeki yirmi adet yazıyı, rakamla 1'den 20'ye kadar numaralandıran şair, "*Şiir Okuma Kılavuzu* (1990)" adlı ikinci bölümde ise 12 adet yazıya yer verir ve bu yazıları, ilk bölümdekilerin aksine isimlendirir. Bu yöntem farklılığının dışında içerik olarak yazılar, birbiriyle ilişkilidir ve aralarında bir uyum vardır. Bu çerçevede, bir bütün olarak değerlendirilebilecek bu yazılardan, İsmet Özel'in şiir anlayışının, şiire bakış açısının izleri sürülebilir.

#### 2.1.1. Şiir İhtiyaçtır

İsmet Özel'e göre şiir, her şeyden önce bir ihtiyaçtır; çünkü "(i)nsanın insanlarla olan bağlantısı ve insanın çevreyle olan ilişkisi

\*Özel, İsmet (2002). *Şiir Okuma Kılavuzu*, İstanbul: Diriliş Yayınları. (Makaledeki alıntılar eserin bu baskısındanır.)

yüzünden yüreğinde, kafasında beliren çatlak belli bir duyarlık sahibi herkesi şiir okumaya muhtaç hale getirir." (s.51) Esas itibariyle toplumsal bir varlık olan insanın içindeki sıkıntıları ve bunalımları ve arzuları karşılayacak bir şeye ihtiyaç duyması olağandır. Hele bu insan belirli bir duyarlılığa sahipse, bu ihtiyaç onun için bir zorunluluk haline gelir. Öte taraftan insanın nasıl fizyolojik ihtiyaçları varsa ve yaşaması için bunları gidermesi gerekliyse, iç dünyasındaki sıkıntıları ve bunalımları da bir biçimde aşması icap eder. (Demir, 2012: 65) Bu bağlamda modern dünyanın kentlileşen ve kentlileştikçe bireyselleşen, toplumsal bağlarından kopan, yalnızlaşan ve yabancılaşan insanları için şiir bir tedavi, bir sağaltım aracı haline gelir. Nitekim Özel, "Niçin şiir okuruz?" sorusuna "(h)erhalde yokluğunu hissettiğimiz bir şeyleri tamamlamak, bir zorluğu gidermek ve nihayet bir doyum sağlamak için" (s.16) yanıtını verir.

İsmet Özel'e göre "(i)çinde yaşadığımız dünya vakur bir insan için şiiri kaçınılmaz bir uğraş kılan, kılması gereken bir dünyadır. Çünkü bu dünya bütün toplumsal kurumlarına, devlet biçimlerine, sigorta esaslarına, titiz ve ayrıntılı örgütlenmesine, insanın hayatını birbirine çirkince bağımlı kılmasına rağmen insanı yapayalnız bırakan bir dünyadır." (s.22) Bu yalnızlığı kırma alanlarının başında da şiir gelmektedir. İsmet Özel'in ifadesiyle insan kaybettiği değerleri bulacağı ve yalnızlığını azaltarak onu doyuma ulaştıracak kapıyı şiirin anahtarı ile açar:

"Ne zaman insan karanlık bir yerde sayıklamaya itilmiş, insan ilişkileri karışık, kışkırtıcı, bozucu niteliklere bürünmüş, insanın bir başka insana söyleyeceği söz anlamını kaybetmiş, insan davranışları yapaylık, içten-sizlik yüklü hale gelmişse; insanlar şiir okumak, şiirle uğraşmak, şiirden öğrenmek gerektiğini duymuşlardır." (s.18)

### 2.1.2. Şiirin Kriterleri

İnsanın hayatında bu kadar önemli

olan şiir, gerekli bir ihtiyaçsa bu ihtiyacın da belli bazı kriterlerinin olması gerekir. Peki, Özel şiirin kriterleri konusunda neler söyler? Öncelikle, Özel, şiirin insan hayatında büyük bir ihtiyaç olması gerçeğinden hareket ederek şiirin kaynağının da muhatabının da insan olduğunun altını çizer. İsmet Özel'e göre şiir "insanı yaprakların, köklerin, tınakların, yelelerin, sinelerin, öfkelerin, sevinçlerin, kırgınlıkların arasına koyar. Şiirde mevcudatla olan bu akrabalık, bu kardeşlik tınlar. Ama bu dil, bu musiki öylesine pürüzlüdür, öylesine çatlaklarla doludur ve o kadar yoğunudur ki hiçbir zaman bir yön belirleyici nitelik kazanmaz." (s.88) Şiir, insandan hareket ederken onu kendine ve yaşadığı dünyaya yabancılaştırmaktan kurtarmalıdır. Var olan her şeyle insan arasında ortak bir payda yaratma arayışı içinde olması gereken şiir, bu işlevini yerine getirirken açık ve buyurgan bir dil kullanmaz.

Özel'e göre şiirin bir diğer önemli kriteri de siyasetten ve propagandadan uzak bir üslupla oluşturulmasının zorunluluğudur. Şiir, taşınması gereken büyük bir sorumluluk bulunmasına rağmen bu sorumluluğunu kendi alanı içerisinde kalarak yapmalıdır. Zira bu alanı ihlal edecek olan şiirin artık şiir özelliği taşıdığını söylemek pek mümkün olmaz. Çünkü Özel'e göre şiirler, "bir dünya görüşünün kaynak metinleri değildir." (s.31) Şiirin belirli bir siyasi ya da ideolojik söyleme angaje olmasını ısrarla reddeden Özel, "(ş)iirin yapısı zaten bir eylem kılavuzu olmasına engeldir, eğer başkaldıranların sesi olmak bir hareketin sözcülüğünü üstlenmekse o hareketin niçin böylesine "dilsiz" bir sözcü seçtiğine şaşılabilir" (s.50) der. Böylece şiir ile politikanın birbiriyle çok uyumlu olmayan iki alan olduğuna vurgu yapan şair, şiirin zaten böyle bir işlevi yerine getiremeyeceğini söyler. Fakat İsmet Özel'e göre tüm bu ifadelerden, şiirin yaşamı güzelleştirmekten ve siyasi konulara uzak durmaktan kaçınacağı anlamının çıkarılmaması gerekir. Nitekim şiir, hayat karşısındaki duruşunu, tavır alışı siyasetin

argümanlarıyla yapmamakla birlikte, alanı içerisinde kalarak söylemesi gerekeni kendi edebi üslubuna oturtarak ifade etmelidir. Bu bağlamda şiir, “insan için serbest bir alan olmakla da kalmaz, bu dünyanın karanlık güçleriyle işbirliği yapmaksızın, bu pis zorbalara yaltaklanmadan insanlar arasında anlaşmaya dayanan, sevgiyi ve ruhça dayanışmayı mümkün kılan bir ilişkiler zincirinin başlatıcısı olabilir.” (s.22) Ayrıca şiirin yaşam karşısında kötülüğe, zorbalığa karşı durması gerektiğine de inanan Özel, bu ifadesiyle şiirin taraf olması gerektiğine vurgu yapar.

İsmet Özel, şiirin insanın iç dünyasını kavramasını ve hem kendiyle hem de içinde yaşadığı toplumla barışmasına imkân sunmasını da önemser. Bu bağlamda (ş)iiirin “theme”i ne olursa olsun, şiirin gerçek derinliğini insandaki bu “hasret giderme” duygusunda bul(duğunu)” (s.19) belirtir. Şaire göre şiirin temel kriterlerinden olan derinlik, insanın içindeki duygulardan beslenmelidir. Ya da şiir öncelikle insanın duygularına seslenmelidir. Bu duygulara seslenme işi, insanı rahatlatacağı gibi onda bir doyum da yaratır. Fakat bu doyumunu yeni bir açlığın habercisi olarak gören İsmet Özel, şunları söyler:

“Ne var ki şiirle elde edilen doyum aynı zamanda bir açlığın başlangıcıdır çünkü her şiir insanın bütünle arasındaki mesafe hakkında sahip olduğu bilinçlilik durumudur, her şiir insanın bütüne olan hasretini kamçı- lar.” (s.20)

Bu ifadelerle tasavvufa yaklaşan Özel, şiirin insanın bilinçlenmesini sağladığını düşünür. Bu bilinçlenme insanın içindeki huzursuzluğu yatıştırmaz, aksine bir iç didişmenin başlatıcısı olur. İnsan içinde yaşadığı dünyanın sıkıntıları ile varılması gereken hedef arasındaki uzaklığın muhasebesini yaptıkça hasreti büyür ve bu hasret, onun varılması gerekene doğru daha kararlı ve azimli yürümesini sağlar.

### 2.1.3. Şiirin Değeri

Şiirin değeri üzerine de yoğunlaşan Özel, şiirin değerinin ancak şiire ait kriterlerle ölçülmesinden yanadır. Özel’e göre şiiri farklı

ölçütlerle değerlendirmeye kalkanlar büyük bir yanılgıya düşenlerdir. Şair, bu fikirleriyle şiirin ölçüsünün yine şiir olduğunu vurgulayan Edip Cansever’e yaklaşır ve “şiirin insanlar arasındaki yerini yine en iyi şiir sağlar” (s.9) der. Özel’e göre şiirin değerini şiirle ölçerken düşülmemesi gereken hatalardan biri de şiirleri belirli konulara ve dünya görüşlerine göre sınıflandırmaktır. Özel bu bağlamda şunları söyler:

“Şiirde emsal getirilen şey olsa olsa söz konusu uçkunluğu onaylar, hiçbir doğruyu savunmaz. Böyle olduğu için şiirleri izleklerine göre sınıflamak yararsızdır. Aşk şiirleri, savaş şiirleri, gecekondu şiirleri, metropol şiirleri olmadığı gibi devrimci şiir, İslami şiir de olamaz.” (s.77)

Şiirin her şeyden önce şiir olması gerektiğini ifade eden Özel, şiirin hayata kendi yarattığı imgelem dünyasının penceresinden baktığını ileri sürer. Bu özgünlük ve farklılık da şiirin sınıflandırılmasını engeller. Şiiri sınıflandırmaya kalkanlar şiirin özünü oluşturan ve orijinal yaratımlar sunan imgeleri ıskalar ve bu ıskalama da insanı şiirden uzaklaştırır. Özel’in şiirin sınıflandırılmayacağına dair iddiasını destekleyen yargılardan biri de şiirin yaşamı yeniden yoğurup yeni bir kalıba dökebilmesi özelliğinden kaynaklanır. Sözcüklerini yan yana getiren şair, bildiğimiz tüm varlıkları alır, onları bir potada eritir ve yeni bir biçimde elindeki sözcüklerin ipine dizer. Sözcükler arasında kurulması gereken güçlü bağ, bu yeni ürünün etkileyiciliğini artırır. Bu etkileyicilikten şiirin özünü oluşturan ve onu üzerine giydirilmeye çalışılan gömleği parçalayan imgelem doğar. Bu bağlamda imgelemi oldukça önemseyen İsmet Özel, “(i)mgelem şiirde kelimenin, kelimelerin kendi başlarına ve öteki kelimelerle olan bağlantıları içinde kazandıkları kuvvettir” (S.39) tanımını yapar. Bu anlamda okuyucuya da yüklenen Özel, şiiri sınıflandırmayan, ona önyargılı yaklaşmayan, şiirdeki imgelem dünyasının içine girmeye ve onu kavramaya çalışan kişilerin “an”daki büyük heyecanı yakalayacağına inanır. (s.35)

#### 2.1.4. Şiirin Farklılığı

İsmet Özel, şiirin diğer sanat dallarından farkı üzerine de kafa yorar. Şiirin diğer sanat dallarından farklı olduğunu ifade eden Özel, bu farklılığın şiirin dili kullanma mantığından ziyade, düşünce dünyasının özgünlüğünden kaynaklandığını ileri sürer. Böylece şiirin günlük yaşam kalıplarının dışında bir yerde olması gerektiğini ifade ederken İkinci Yeni şairlerine yaklaşır. Özel'e göre "(g)enellikle bütün edebiyat yapıtlarında gündelik dilin yapısından uzaklaşılır. Ama şiirde, başka edebiyat eserleri için aradığımız mantık örgüsünü de bulamayabiliriz. Hatta çoğunca şiir bizi kuralları konulmuş mantık alanından uzakça bir alanda yakaladığı zaman gerçek etkisini gösterebilir." (s.43) Bu bağlamda şiirin farklı bir mantık yapısına sahip olduğunu da göz ardı etmeyen Özel için "(ş)iirde geçerli olan mantık ancak şiir okurken ne olduğu bilinebilen bir zihin durumudur. Şiire özgü mantık düzenini belki bir keye mahsus olmak üzere ve yalnızca bir şeyi kavrayabilelim, kendimize mal edelim diye kurabili(riz)." (s.43) Özel, şiirin mantığını kavramanın yolunun da şiirle haşır neşir olmaktan geçtiğine inanır. Şiir düşünen, şiir üzerine fikir üreten ve iç sıkıntılarını şiirle tedavi etmek isteyen çalışkan ve sebatlı kişilerin bu mantığı kavrayabileceğini söyler. Tembel okuyucunun bu mantığı kavramada zorlanacağına inanan Özel, okuyucuya yüklenmesi bakımından İkinci Yeni şairlerine yakın durur.

Şiiri sadece biçime indirgeyen anlayışlara karşı çıkan Özel, şiirde özün yani şiirle bulanmış, estetize edilmiş duygu ve düşüncelerin daha önemli olduğunu belirtir ve "şiirin ayırıcı vasfının vezin, kafiye, mısra düzeni, musiki gibi biçime bağlı bir öge olmadığını bilmemiz iyi olur" (s.81) der. Özel'e göre şiirin biçimsel özelliklerine takılmadan, bu biçimsel yapının içine sinmiş temaya, düşünceye ve özgürlük alanına bakmak gerekir. Nitekim Özel, şiir salt biçimsel özellikleri ile varolsaydı

yani "musiki ve onu mümkün kılan bütün sanatlı sözler şiirin belkemiği etseydi, tıkanık, ayrıntılardan kurulu Divan edebiyatını şiir için vazgeçilmez saymamız gerekirdi" (s.81) der.

#### 2.1.5. Şiirin Faydaları

*Şiir Okuma Kılavuzu*'nda, İsmet Özel'in üzerinde durduğu konulardan biri de şiirin faydalarıdır. Özel'e göre her şeyden önce insanlar şiir okuyarak sıkıntılarını çözdükleri gibi belirli bir düzeyde doyuma ulaşır. Fakat bu doyuma ancak şiire doğru yaklaşan, ona belirli misyonlar yüklemeyen okuyucular varabilir. Böylece insan kendi özündeki insani tarafı pekiştirmiş olur. Nitekim İsmet Özel bu bağlamda şunları söyler:

"Sevmek, sevdiği için korumak, sığınmak, sığındığı için teselli olmak, hoşnutluğu aramak ve bu yüzden hoşnutları aramak insanlara çok yakışan tutumlardır. İnsan kendine yaraşan bu tutumları şiir okuyarak pekiştirebilir." (s.51)

Yine şiirin insanın olumlu duygularını pekiştirdiğini ifade eden Özel, bu havayı soluyan kişiler arasında bir bağ oluştuğuna dikkat çeker. Bu bağlamda gerçek okurların aynı duygu coğrafyasında bulunduğunu vurgular. Nitekim Özel'e göre "(b)ir evrak memuruyla bir aktörün, yatılı bir öğrenciyle bir tezgâhtarın dikkatini aynı mısraya çevirdiklerini görmek, dostluklarını aynı şair dolayısıyla pekiştirdiklerine tanık olmak mümkündür." (s.10) Bu bağlamda şiirin insanları kendi etrafında bir araya getirmesi onun insanlar arasında iletişim kurduğunun da bir göstergesidir. Ayrıca İsmet Özel'in ısrarla belirttiği insanın yalnızlığının çaresi olan şiir, böylece insanı kendine ve topluma yabancılaşmaktan kurtarır. Bu duyguları yakalayan okuyucu ile şair arasında da ortak bir duygu bağı oluşur.

#### 2.1.6. Şiirin Yozlaştırılması

İsmet Özel, *Şiir Okuma Kılavuzu*'nda özellikle kapitalizmle birlikte şiirin yozlaşmaya başladığını iddia eder. İçinde yaşadığımız dünyanın kirlenmiş, yozlaşmış bir dünya

olduğunu belirten Özel, bu çürümenin şiire de bulaştığını şöyle ifade eder:

“Artık şiir (!) değerlendirmelerine paranın, apoletlerin ve koltukların gölgesi düşmüştür. Artık çevreden değil, piyasadan söz etmek; okuyarak, tadına vararak değil, pazarlıkta bir şeyler elde etmek zamanıdır.” (s.11)

Şiirin paranın, militarizmin ve iktidarın elinde şiir olma özelliğini yitirdiğini ileri süren Özel, içinde yaşadığımız dünyada çıkar ilişkilerinin şiire de bulaştığını vurgular ve bu noktada şiirin bu kirliliğe ve yozlaşmaya kafa tutması gerektiğine inanır. Çünkü İsmet Özel’e göre “(i)nsanlar arasında üstün bazı değerlerin, bazı güzelliklerin, ortalama duyguların üstündeki bazı tatların peşinde olanlar aramakla bulunmayacak kadar azdır. Basıya, zorbalığa karşı koymak bu az sayıdaki insanların işi olsa gerek. Doğrusu bu başkaldıranlar şiirin gerektirdiği içtenliğe ulaşabilirler.” (s.49)

## SONUÇ

Modern İslami Şiir, Mehmet Akif’in kuruculuğunu yaptığı, esas dinamizmini ise Necip Fazıl’la yakalamış bir eğilimdir. Özellikle Türkiye’nin politik, sosyolojik ve kültürel dönüşüm süreçlerinden derinden etkilenen İslami şiirin modernleşmesi süreci, 1960’lardan sonra iki ana eğilim bağlamında varlığını sürdürür ve özellikle 1980’den sonra ise en güçlü ve popüler şiir anlayışlarından birine dönüşür. Kimi zaman iç içe geçen hatta kimi şairlerin sentezini yaptığı bu iki eğilimden ilki kültürel, manevi ve dini değerleri merkeze alan ve daha ziyade dikey anlamda ilerleyen felsefi, varoluşsal ve içsel bir üslup inşa eden söylemdir. Yüzü güncelden çok tarihe, asrısaadete, tasavvufa, geleneğe dönük olan bu söylem Modern İslami Şiiri, daha çok bir medeniyet ve kültür şiiri olarak yorumlar. Bu eğilimin öncüsü ise Sezai Karakoç’tur. Nitekim şairi yüceltir, onu bir nevi insanüstü konuma yerleştirir, “insana, eşyaya bakışı için yeni bir ışık, bütün sıkıntılarını dağıtan yeni bir umut yeni bir sevinç, her fecre yeni bir horoz, her çiçeğe yeni bir usare getiren tılsım-

cı” (s.40) olarak niteler. Poetik referansını daha çok Doğu medeniyetinin zengin manevi atmosferinden kotaran Sezai Karakoç’un tahayyülündeki şair, günlük yaşamın maddiyatçı havasına kapılmadan, politikanın tuzaklarına düşmeden, yaşama ilahi bir soluk, bir renk, bir umut getirmeye çalışır. Özgün bir söylemi ve şiirin değerlerini göz ardı etmeden zulmün karşısında göğsünü gere gere durur ve diriliş gününün habercisi olduğunu asla unutmaz. Benzer biçimde şiiri de insanüstü bir konuma yerleştiren Sezai Karakoç şiirden, insana ilahi gerçekliği anlatmasını ister. Bir “nitelikler sanatı” olan şiir, günlük yaşamın maddi gerçekliğine ve politik söylemin sertliğine takılmadan özgün bir üslupla diriliş gününü anlatıp durmalıdır. Ki şiirini de bu bağlamda kuran Sezai Karakoç’un, böylece bir iç tutarlılığa ulaştığı söylenebilir. Nitekim Karakoç, sanat tutumunun, genel dünya görüşünün bir bölümünden başka bir şey olmadığını sadece onu bir sesin sırtına yüklemekten ibaret olduğunu söyler. Şiiri, “aşk, hürriyet, yaşayış ve ölüm gibi varolmanın dinamitlendiği noktalardaki trajik espriyi, irrasyonele ve absürde bulanmış (MUTLAK)’ı zapt etmek” (Karakoç, 1997: 36) için yazdığını belirtir.

Modern İslami Şiirdeki ikinci eğilim ise yatay anlamda ilerleyen politik, eylemci ve dışsal bir üsluba dayanır. Bu eğilimi ise Marksist dünya görüşünden gelip radikal imgelerle lirik bir duyusu sentezleyen İsmet Özel temsil eder. 1970’lerin gergin ve çatışmalı toplumsal atmosferinin de etkisiyle güncel cevap verme arzusunu da içinde barındıran bu eğilim de en az ilki kadar etkili olur. Nitekim İsmet Özel, poetikasını Marksist dünya görüşünden getirdiği birikimle İslami bir kültürü sentezleme üzerine kurar. Nihayetinde *Şiir Okuma Kılavuzu*’nda konuyu çeşitli yönleriyle irdeleyen Özel, her şeyden önce şiirin bir duruşunun olması gerektiğine inanır. Fakat insanın kendine ve çevresine yabancılaşmasına karşı çıkması gereken şiir, bu duruşunu kendi tarzıyla yapmalıdır. Şiire belirli misyonlar yüklemesi bakımdan toplumcu şiire yaklaşan Özel, şiirin bu işlevini yerine getirirken izle-

mesi gereken yol ve üslup bakımından bu anlayıştan ayrılır. Şiirin kendi sınırları içinde kendi düşünce dünyası ve mantığı içinde şekillenmesi gerektiğine inanır. Kentli insanın yaşadığı sıkıntıları şiirin başat problemi olarak görmesi onu kentli bir şair olduğunu gösterir. Zira Özel, yalnızlaşan, kimliksizleşen, duygu ve düşünce karmaşası yaşayan kentli insanın etrafında şekillenen yozlaşmış yaşamdan kurtuluş reçetesi olarak ele alır, şiiri. Yine sermayeye ve onun iktidarına karşı çıkan Özel'in şiir algısı, öte taraftan tasavvufi çağrışımlarla yüklüdür. Nihayetinde *Şiir Okuma Kılavuzu*'ndan yola çıkarak Özel'in diyalektik düşünme biçimi ile İslami kültür arasında sentezci ve özgün bir şiir dünyası kurduğu söylenebilir. Kaba bir bakışla çelişkili görülebilecek bu durum aksine İsmet Özel'in özgünlüğünü ve gücünü gösterir ki Özel'in şiirlerindeki radikal imgelerde, lirik ve yer yer insanı sarsan üslupta, bu çelişkinin izlerine rastlamak mümkündür. Zaten İsmet Özel'in poetikasının 1970'li yılların ortasında ilgi görmesi, genç kuşak İslamcı şairleri üzerinden kuvvetli tesirler bırakması da dönemin ruhuyla örtüşen yapısıyla ilgilidir.

#### KAYNAKÇA

- Argunşah, H. (Korkmaz, Ramazan (Ed.). (2011). *Milli Edebiyat, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Bayrak, Ö. (Ed.). (2016). *Sorularla Yeni Türk Edebiyatı*, İstanbul: Kesit Yayınları.
- Bezirci, A. (1974). *II. Yeni Olayı*, İstanbul: Tel Yayınları.
- Çetişli, İ. (2007). *İkinci Meşrutiyet Döneminde Ortaya Çıkan Fikri, Siyasi Hareketler ve Türk Edebiyatına Yansımaları, II. Meşrutiyet Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Demir, F. (2012). İsmet Özel'den Meraklısına Şiir Rehberi, *Hürriyet Gösteri Dergisi*, S.307, s.64-68.
- (2012). Sezai Karakoç'un Poetikasında Şair Kimdir, Şiir Neye Denir?, *Türk Edebiyatı Dergisi*, S.466, s.56-59.
- (2015). Necip Fazıl'ın Perspektifinden Dersim 1938 Olayları, *Asos Journal, The Journal of Academic Social Sciences*, S.3/14, s.52-63.
- Kaplan, M. (2009). *Şiir Tahlilleri-2*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Karaca, A. (2005). *İkinci Yeni Poetikası*, Ankara: Hece Yayınları.
- Karakoç, S. (1997). *Edebiyat Yazıları-I*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- (1997). *Edebiyat Yazıları-II*, İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Korkmaz, R., Özcan, T. (Korkmaz, Ramazan (Ed.). (2011). *Cumhuriyet Dönemi Türk Şiiri, Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-2000*, Ankara: Grafiker Yayınları.
- Okay, O. (1989). *Necip Fazıl Kısakürek*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2007). *Batılılaşma Yolunda*. İstanbul: Merkez Kitapları.
- Özel, İ. (2002). *Şiir Okuma Kılavuzu*, İstanbul: Şule Yayınları.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. (2006). *19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Tuncer, H. (2001). *Cumhuriyet Devri Türk Edebiyatı*, İstanbul: Ders Kitapları A.Ş.